

FÓIA DIECESANĂ.

Organ al Eparchiei gr. or. rom. a Caransebeșului.

Apare odată în săptămână: DUMINECA.

Prețul Abonamentului :

Pentru Austro-Ungaria pe an . . . 5 fl. — cr.
" " " " pe $\frac{1}{2}$ an . . . 2 " 50 "
" România și străinătate pe an . . . 14 franci
" " " " " pe $\frac{1}{2}$ an 7 "

Prețul inserțiilor :

Pentru publicațiunile oficiale, concurse,
edictate etc. tipărite de 3 ori, dacă conțin până
la 150 cuvinte 3 fl., până la 200 cuvinte 4 fl.,
de aci în sus 5 fl.

Correspondențele sînt a se adresa redacțiunii

„FÓIA DIECESANĂ“;

eră banii de prenumerațiune și inserțiuni la
Tipografia diecesană în Caransebeș.

Întemeierea psihologică a actelor elementare ale gândirii în marginile legilor herbartiane de asociere și reproducere.

Monografie psihologică de Stefan Velovan.

O privire aruncată în fugă asupra modului, în care Psihologiile empirice tractează activitățile intelectului, e de ajuns pentru a observa legătura laxă ce există între capitulul despre intelect și cel despre mecanica ideilor. Cetitorul, care a isbutit să facă studiul legilor despre asocierea și reproducerea ideilor, precum și a fenomenelor mecanice derivate din ele și cearcă a trece la studiul fenomenelor intelectului, simțesce fără voe, că firul sistemului apare deodată rupt. Cetitorul nu-l poate reprinde, însăși Psihologia nu se poate recunoaște pe sine până când nu ajunge la cestiunea apercipției, unde se induce apoi ca printr'un salt mortal toate distincțiunile curat formale de până aci într'o unitate psihologică. Raportul actelor intelectului între ele, precum și nexul lor cu totalitatea cugetării, nu se arată decât puțin sau de loc atinse. Cu toate că adevărata problemă a acestui capitlu psihologic ar fi, a explica modul cum se nasc formele intelectului și a întemeia în mod psihologic feliurile de manifestare ale cugetării omenesci, Psihologiile se mulțimesc la locul acesta cu extracte mai mult sau mai puțin scurte din Logicele formale, lăsând tocmai obiectul, despre care ar trebui să vorbească, neatins. Stând în fața acestui capitlu numai cu greu putem suprima un fel de simțământ de perplexitate psihologică.

Încercarea ce o facem în scopul de a întemeia activitățile intelectuale pe legile de asociere și reproducere ale lui Herbart și a stabili astfel o organizație mai intimă între ele, nu o facem în stăruința de a exhausta materia legată de această cestiune, ci pentru a indica numai modul de cercetare, menit ca să determine poziția intelectului în sistemul fenomenelor psihice și să lămurească după putință

raportul între actele intelectului și între fenomenele mecanice psihice.

Într'o dare de samă asupra Psihologiei empirice*), precum tinde ea a se împământeni la noi, am încercat între altele a cuprinde fenomenul apercipției ca un proces de raționare. Obiecțiunile pe care le-a întimpinat darea noastră de samă din mai multe părți, ne-a convins, că o examinare mai intensivă și mai amănunțită a actelor intelectului, îndreoseși o întemeiere psihologică a acestor acte, vor pute să contribuie a lămurii mai bine cestiunea apercipției.

Acțiunea reciprocă între idei e dată prin legile herbartiane de asociere și reproducere. Cestiunea este a se ști, în ce chip judecățile și noțiunile urmează a se forma după aceste legi. Cercăm înainte de toate a examina faptul psihic, care condiționează formarea unei judecăți.

Îndată ce se deschid porțile sensurilor, lumea apare ca o impresie sumară nedescifrată. Copilul dobândește o icoană ștearsă, la care răspunde în mod inconșciu prin feliurite emoțiuni și nésuinți a căror existență se constată prin atitudinile și gesturile lui.

Impresia sumară nasce o simțire chaotică, lipsită de orî ce discernament. Noi o numim senzațiune, nu fiind-că ar fi un act conșciu, ci fiind-că din experiență observăm, că dă indemnul la reacțiuni interne, fie și nesciute. Senzațiunile ar și rămâne în veci nesciute, dacă impresiile sensuale repetate nu ar contribui la limpezirea lor. Impresia sensuală odată repetată, legile de reproducere și asociere intră imediat în acțiune. Contopirea bunăoară a duor senzațiuni egale, nu trebuie să ajungă cu necesitate deja acum la gradul de claritate indispensabil pentru ca să poată atinge nivelul conșciinței și să devină un product psihic capabil de reproducere. Adausurile necontentite de impresii noi urmează însă

*) Publicată în „Romänische Revue“ an. III. fascic. X—XI.

a lumina zarea conștiinței împrăștiind succesiv ceata ce învăluia conținutul psihic în dimineța conștiinței. Într'un moment dat acțiunea reciprocă n'are trebuință decât de un anumit adaus nou de impresii sensuale, pentru ca contopirea unei senzațiuni de nou relevate să nu mai rămână pe scara clarității sub nivelul conștiinței. La o epocă indeterminabilă a vieții omenesci, care variază dela individ la individ, se întâmplă, că o senzațiune parțială, fortificată de ajuns, isbutesce a se emancipa din amurgul senzațiunii sumare sub forma mai hotărâtă a unei percepțiuni. Adausurile neîntrerupte de impresii sensuale închiagă forme din ce în ce mai lămurite. Prin contopiri acțiunea reciprocă croiesce conturile mai luminoase, ear prin întunecări punctele obscure, născând oare-cum întâiul desemn al unei conștiinți actuale. Găsim o asemănare în formarea primelor celule embrionale, care înfățișează ochiului nostru fizic un fenomen analog în masa uniformă a gălbinișului, precum senzațiunile șterse devin înaintea ochiului nostru psihic percepții hotărâte, constituitoare de conștiință. Observarea atitudinilor și gesturilor copilului ne dă indemnul a bănuși senzațiuni, de care îl vedem agitat, fără ca mai târziu să-și poată aduce aminte că le-a avut cândva, care senzațiuni prin urmare, n'au putut atinge la născerea lor nivelul conștiinței, pentru ca o eventuală reproducera să le poată presenta mai târziu ca ceva de mai nainte știut. Conștiința noastră potențială nu e constituită numai din percepții odată avute și acum întunecate, ci și din senzațiuni, care n'au isbit a deveni nici odată știute. Ele lucrează însă ca puteri latente asemenea celor dintâiu, care la născerea lor au atins conștiința, pentru a fi apoi ear' reprimite și a se reproduce la o ocașie dată ca o achiziție de mai nainte avută. În ele găsim explicațiunea faptului psihologic, că anumite percepții ale vieții ulterioare apar favorizate în mod deosebit, pe când alte deprinderi nu găsesc decât o slabă pregătire spirituală. Multe impresii găsesc în noi adeseori ajutoare de înțelegere, despre care nu ștem în stare să ne dăm samă, că le-am fi câștigat vre-odată.

În urma celor de până aci vom fixa înțelesul percepțiunii ca al unei senzațiuni înălțate la nivelul conștiinței.*) Această înălțare nu e posibilă, sen-

*) Raportul între senzațiune și percepțiune a fost și este obiectul cercetărilor multor psihologi, fără a fi ajuns până astăzi la o stabilire definitivă. Am expus felul nostru de a-l cuprinde, nu pentru a încerca o teorie, ci pentru a fi înțeleși asupra întrebunțărilor cuvintelor. Simțirile sau senzațiunile pot să fie și neclare; ceea-ce însă am perceput sau priceput, nu poate fi obscur. Acesta este, credem, înțelesul graiului obicinuit. Lucrul, despre care am o senzațiune sau pe care l-am simțit, nu trebuie neapărat să fie clar cuprins. Zic mai virtos că simțesc ceva, când nu știu bine, ce. De altă parte o percepere sau pricepere, care ar fi obscură, nu se poate numi percepere. Sub *senzațiune* vom înțelege asadar un rezultat psihic al acțiunii reciproce între conștiința noastră potențială și într-o afecțiune din afară, rezultat, care a ramas sub nivelul conștiinței actuale. Caracteristica ei e numai tonul subiectiv. Același rezultat psihic, înălțat la nivelul conștiinței actuale, îl numim *percepțiune* și adică *externă*. Semnul ei distinctiv este un conținut clar, obiectiv. Mai zicem *percepțiune internă* (ca proces *reflecțiune* sau *percepere internă*), dacă ea e rezultatul *conșciiu* al acțiunii împrumutate între același conținut potențial și într-unul deja reproducus în conștiința actuală.

sațiunea însăși nu poate deveni percepție, adică un fapt al conștiinței și printr'insa al memoriei, decât după ce a intrat în acțiune reciprocă cu percepțiunii anterioare ori și numai cu senzațiuni, despre a căror achizițiune trecută nu ștem în stare să ne dăm samă. Înăuntrul acestei acțiuni împrumutate ori-ce contopire înălță claritatea senzațiunii care vine a se contopi. În lupta ei pentru claritate ea reprimă în același timp alte contopiri mai mult sau mai puțin fortificate, punându-se în opoziție conșciiu cu acestea. Fără contopire și întunecare simultană nu e cu putință să se desfacă în mod conșciiu un element de senzațiune de către celalalt și aceasta într'un stadiu de evoluțiune al conștiinței ori cât de timpuriu. Fie impresia sensuală ori cât de puternică ori violentă, ea rămâne inconșciie cât timp nu dobândește dinăuntru fortificării, care se o pună în poziție de a altera într'un chip oare care conștiința actuală domnitoare.

Stăruim a nu pierde din vedere, că lucrul de care devenim conșciiu într'un moment dat, este totdeauna o relațiune, un raport. Aceasta rezultă chiar din chipul nostru de a deveni conșciiu, ceea ce se întâmplă prin mijlocirea contopirii și întunecării. Dacă întreg câmpul conștiinței nu ar fi decât o singură contopire continuativă, fără cea mai mică diferență de claritate, noi n'am avea conștiință, fie că contopirea ar dobânda prin fortificări repetite un grad de claritate ori cât de mare.*) Conștiința ar lipsi ca și când acel câmp ar înfățișa un complex cu desevășire întunecat. Dacă întreaga lume nu ni s'ar înfățișa decât în o singură nuanță de culoare, din care n'ar putea să rezulte decât o singură contopire ori de câte ori clipim în afară, lumea nu ar avea pentru noi nici o culoare, fiindcă ni-ar lipsi conștiința acelei *deosebirii*, pe care o numim culoare. O contopire fără întunecare simultană nu duce la nimic conșciiu. Din acestea rezultă, că conștiința noastră nu e condiționată într'un moment dat numai prin contopire ori numai prin întunecare, ci totdeauna prin amândouă. Chiar și existența nu ni-o putem reprezenta decât suprimând gândul despre neexistență. Ori ce fapt al conștiinței, ori ce reprezentare, nu este decât un raport sau o relațiune de idei și aceasta tocmai din cauza condițiunilor psihice sub care se nasce conștiința. Ceea ce e absolut simplu, e nerepresentabil.

Ne punem acum întrebarea: În ce chip și sub care condițiuni se va fi realizând opoziția între un subiect și un predicat, în ori care stadiu de evoluție a conștiinței? Cu alte cuvinte, care sânt condițiunile psihologice dela care atârână ivirea conșciie

Amintim lucrarea prețioasă din punct de vedere istoric și critic de Goswin K. Uphues, „Wahrnehmung und Empfindung“ Lipsca. Duncker și Humblot 1888.

*) Amintim legea relativității de Bain. În înțelesul lui Hobbes și Stuart Mill contopirea nu ar avea nici să se repeteze, căci ori ce repetiție presupune un moment de intrerupere, care ar face ca contopirea să devină conșciie. Vezi Logica lui Mill (Schiel) Ed. 4 pag. 123 în observare.

a unei judecări, fie aceasta ori cât de primitivă sau originală?

Am arătat, că nu există treaptă de desvălire a unei conștiinți existente în realitate, la care senzațiunea născută la îndemnul unei impresii din afară să nu găsească un fond oare-care de conștiință potențială, ce trebuie neapărat să fie resuscitat, dacă senzațiunea e menită să devie percepțiune, adică să atingă nivelul conștiinței actuale. E sigur, că o afecțiune exterioară nu poate deveni conșcie fără ca o reproducere provocată, fie prin egalitate ori simultaneitate, să concurgă cu elemente fortificatoare la născerea noului fapt de conștiință. Afecțiunea ori cât de intensivă într'un astfelu de cas ar rămâne neobservată. Ea poate rămâne neobservată și în cazul, când reproducția deși existentă, e prea slabă pentru ca din acțiunea reciprocă între ea și noaua afecțiune să poată rezulta un product destul de conșciu. De interes pentru cercetarea noastră este numai cazul cel dintâiu, când o impresie senzuală duce la perceperea unui raport clar, sau când faptul conștiinței este o judecată, deși primitivă în formă dar destul de hotărâtă.

(Va urma).

Ciril, Metodie și adevărul ortodoxiei.

Recenziune de presbiterul Trifon Militariu.

(Înceiere.)

În pozițiunea celuiia ce trebuie să-și facă studiile anatomice prin experimente dureroase, aplicate la un amic sau cunoscut simpatic, în aceeași pozițiune se află și recensentul unui op cetit cu mare plăcere. Mult timp vor sta ambii nehotărâți, dar în fine serioșitatea datorinței și necesității vor suprima afecțiunile, și rezolut se va pune și unul și altul pe lucru. În pozițiune analoagă am fost și eu fiind cetirea opului „Ciril, Metodie și adevărul ortodoxiei“. Lăsând se treacă un timp mai îndelungat, acum abea încep recensarea.

Toate scrierile sânt tendențioase. Tendențioșitatea provenitoare din natura obiectului tractat, e tendința în înțeles mai larg, seau tendința obiectivă; de aceasta diferese însă tendința subiectivă, carea nu e atât efluxul naturei obiectului, despre carele se scrie, ci mai mult proprietatea autorului și scopul special urmărit de scrietoriu. Considerând pe autor și obiectul tractat drept producător și material, procedura observată la producere e metoda, ear aranjarea celor produse, dispoziția sau ordinea.

Premițând punctele mele de mâncare seau cinosura observândă la esaminarea valorii opului, trec la aplicarea celor tocmai espuse.

Tendința seau scopul fiecărei scrieri e — precum vëzurăm — involuntar și voluntar. Autorul opului „Ciril și Metodie“ și-au pus de problemă dovedirea, că biserica ortodoxă propune numai dogme seau învățături adevărate, că Sântii Apostoli slaveni,

Ciril și Metodie, au profesat dogmele bisericei ortodoxe, făcând aceasta, scopul urmărit de autor e voluntar. Tema aleasă fiind de natură dogmatică, scopul cel urmăresce fiecare dogmatică e scopul seau tendința involuntară și obiectivă. Afară de acestea scrierile de soiul celei prezente le numesc teologii scrieri apologetice, și autorul unor asemenea scrieri Apologeti. Prin scrierea de față și renumitul arhimandrit Dr. Nicodim Milas și-a meritat titlul de Apologet al bisericei resăritene. Referitoriu la metoda întrebuintată constatez, că la primi cinci capituli au aplicat autorul metoda deductivă, ear la ultimul cel inductiv. Valoarea opului va depinde în prima linie dela ajungerea scopului obiectiv, cu deosebire însă dela tendința subiectivă, ca aceea carea a stat în arbitriul autorului. În linia a doana depinde valoarea scrierii dela aplicabilitatea metodelor folosite, și în fine dela coresponsabilitatea dispoziției.

Scopul fiecărei dogmatici e espunerea sistematică a adevărilor creștine, spre a conduce sigur pe creștinii către mântuire prin credința adevărată. Acest scop l-au ajuns autorul prin aceea, că au espus toate dogmele principale recerute la mântuirea sufletului, în cari diferim noi de biserica apuseană, dând est mod creștinilor un conductor perfect spre încungiurarea pericului perzătoriu de suflete, spre evitarea eresului.

Se trecem acum la tendința subiectivă a opului, scrutând, în ce măsură și-au ajuns autorul și acest scop.

Nu se poate dindestul lăuda ingenioasa idee a autorului de a tipări în fruntea opului seu sigilul bisericei universale și apostolice, desemnat și gravat de un învățatoriu al bisericei apusene din timpurile, în cari Resăritul și Apusul formau încă o biserică comună. Sigilul acesta e sentința din comonitoriu Sântului Vincenție Lerineanul despre genuitatea credinței, că adică numai aceea e adevărata credință creștină: „quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est“. Punând acestea în vederea cetitoriului, îndată enumără, tot în prefața opului, punctele dogmatice diferențiale și anume: Purcederea Spiritului Sânt, Pânea eucharistica, Purgatoriul, Concepțiunea immaculată a Prea Curatei Fecioare și Primatul Papei; anunțând, că fiecare punct va forma un capitol și că întru al șeselea capitol va descrie apostolatul SS. Ciril și Metodie, și referințele lor cu saunul Romei vechi. Apoi tractează punctele de diferență în ordinea tocmai premisă. În fiecare capitol pune paralel învățătura bisericei apusene, cu a celei resăritene. Scrutează după aceea cu cea mai perfectă rigoare și imparțialitate și o doctrină și cealaltă, și în carea constatează a fi inprimat sigilul bisericei apostolice universale, pe aceea o declară în reasumatul capitolului cu toată solenitatea de singura doctrină adevărată a bisericei întemeiate de Mântuitoriu Christos, atribuind nu

mai acelei biserici, în carea se învață doctrina cea adevărată, caracterul de una sântă, catolică și apostolică. Altă însușire laudabilă e, că autorul în tratarea punctelor diferențiale se provoacă foarte rar la Părinții și scriitorii bisericeii resăritene. De regulă aduce de dovezi scrierile celor mai renumiți Părinți și învățați apusenii, cu cari combate apoi doctrina apuseană. Ascultă cu indulgență și mărturiile aduse de teologii apusenii, dovedind apoi totdeauna, că pasagiile citate din scrierile invocate seau că nu există defellu, seau că sânt apocrife, seau falsificări pe calea interpolării și răsăturii efectuate de apusenii și recunoscute de atari falsificate de cei mai celebri sciitori apusenii moderni. Autorul au adoptat prin procedura descrisă tactică acelor advocați iscușiți, cari sciind că au de a face cu adversării incapacibili și perfizi, își recrutează martorii din tabera adversariului, dela cari, fiind ei onesti, își iau atestat, că martorii citați de adversării, sânt marturii false și mincinoase.

Tot tactica și procedura aceasta o aplică autorul și la capitlul al șeselea. Demonstrând în cele trecute că numai biserica ortodoxă au rămas fidelă credinței apostolice, în capitlul al VI. dovedesce autorul cu mărturii și documinte aproape toate apusene, că apostolii Ciril și Metodie au introdus la popoarele slave convertite: ritul, liturgia și doctrina despre purcederea Spiritului Sânt numai dela Tatăl. Toate acestea s'au întemplat într'un timp, când Apusul au început a se deschilini în multe de Resărit, când inovațiunea despre purcederea Spiritului Sânt devenise opiniune aproape generală în biserica apuseană. În fine ne arată autorul cum Pontificii Romani începând dela Stefan al VI. anul 886. și următorii acestuia, după ce Sântul Metodie încă din anul 881. au rupt toate legăturile ierarchice cu scaunul papal, au anatemitizat pe Sântii Apostoli cu tot cu învățătura lor.

Incheindu-se capitlul al VI. cu descrierea crâncenilor persecuțiuni rădicate de Pontificii Romei contra aderinților și succesorilor Apostolilor slavenii, ne convinge autorul, că și-au ajuns pedeplin scopul seu special, dovedind mai pe sus de toată indoeala, că adererul ortodox se află numai în biserica resăriteană, că acelești doctrine ortodoxe le-au profesat și Apostolii slavenii, și că mai bine făceau apusenii a nu profana memoria acestor sânti martiri cu afirmațiunea, că SS. Ciril și Metodie au fost aderinții bisericeii apusene și adicți scaunului papal.

Să trecem acum la metoda, de care s'au folosit autorul.

Am zis deja ca valoarea unui op e condiționată și dela aplicabilitatea metodului folosit în cazul concret, și că autorul scrierii: „Ciril și Metodie“ au aplicat la primii 5. capitlul metoda deductiv, car la al 6. și ultim capitlu, metoda inductiv. Autorul au citat și adoptat principiul general, că numai aceea e învățătura adevărată, „quod semper, quod

ubique, quod ab omnibus creditum est“. Acest principiu l-au aplicat apoi la fiecare capitlu respective dogmă, în carea diferim noi de apusenii, scrutând care învățătura conține criteriile enumerate, în principiul citat, învățătura bisericeii resăritene, seau cea a bisericeii apusene. Cunoscute este mai departe că descinderea dela cele generale la cele speciale e caracteristica metodului deductiv. Acum dară e evident că alt metod mai corespunzătoru nici că putea întrebuița autorul, și că aplicabilitatea metodului deductiv, tocmai în cazul de față au contribuit mult la valoarea opului. De natură tocmai contrare e capitlul al șeselea. Euarând autorul în acest capitlu istoria convertirii popoarelor slave și înființarea unei Metropoli naționale independente pentru cei convertiți, nu putea evita și descrierea divergențelor și luptelor cu popoarele învecinate creștine și în fine și cu scaunul papal, inimicități și lupte cauzate de diferența rituală și de cea dogmatică referitoare la purcederea Spiritului Sânt.

Fiind dară autorul constrins să descrie toate aceste evenimente în ordinea, în carea s'au întemplat, și apoi a se provoca la aceste fapte istorice și din ele a-și face concluziunile, nici că au putut a se folosi de alt metod mai acomodat și corespunzătoru materiei, ci numai de metoda inductiv, carele după natura sa începând cu cele speciale ascinde la cele generale.

Demostrând dară aplicabilitatea eminentă a metodelor folosite de autor în scrierea sa, restează încă tratarea despre dispoziția nimerită seau împărțirea opului

Dispoziția seau ordinarea materiei stă în legătură strinsă cu scopul subiectiv (tendența subiectivă) seau mai bine zis cu tema ce și-au propus-o autorul spre rezolvire. O dispoziție nimerită încă contribuie foarte mult la intensivitatea impresiunii ce face scrierea asupra cetitorului, deci nu se poate ignora însemnătatea ei, ba cutez a afirma că trage în cumpana tot atâta, cât ponderează celelalte însășiiri recerute de perfectitatea unui op.

Cunoscute lucru este că biserica apuseană reclamează pentru sine caracterul apostolic timbrându-ne pe noi de șismaticii, pecând biserica resăriteană susține, că dēnsa e unica biserică remasă credincioasă tradițiunii apostolice, și că apusul s'au desbinat de antica biserică ortodoxă. Actualul Pontifice Roman Leone al XIII. repetează inputările nefundate apusene, în enciclica sa „Grande munus“, și canonizând Apostolii slavenii de Sântii ai bisericeii catolice, provoacă Slavii ortodocși să imiteze pe acesti Sântii prin uniune cu scaunul papal. Enciclica citată au și îndemnat pe Archimandritul bisericeii ortodoxe slave din Zara Dalmației la scrierea opului seu „Ciril, Metodie și adevărul ortodoxiei“ cu scopul de a arăta Slavilor ortodocși, că singură biserica ortodoxă învață drept și adevărat, că Sântii Apostoli slavenii Ciril și Metodie au predicat Slavilor învățătura bisericeii

răsăritene, pentru care învățătura acesti Sânti au fost afurisiți de antecesorii actualului Pontifice, deci nimic mai salutaru pentru Slavi, decât rămânerea lor în sinul bisericei răsăritene ortodoxe.

Am afirmat, că dispoziția stă în legătură strinsă cu tendința subiectivă seau scopul special al autorului. și deacă autorul nostru s'au acomodat în ordinea materiei scopului seu special, prin aceasta au arătat abilitatea sa în dispunere. După ce în prefața opului enarează evenimentele cari l-au îndemnat la scriere, ne comunică scopul scrierii, apoi descriind sigilul verității bisericei universale, în fine ne face cunoscută împărțirea scrierii se în 6. capituli. Dup' aceea tractează în primii cinci capituli cele 5. dogme, în cari își contrazic Apusenii și Răsăritenii. A tracta toate dogmele bisericei răsăritene și apusene n'au aflat de necesariu, căci componend odinioară Răsăritul și Apusul o biserică comună, trebuia să treacă cu vederea dogmele, cari și după scisiune au ramas comune ambelor bisericei. Cu atât mai mare circumstanțialitate tractează în cei cinci capituli singuratecele dogme, în cari diferim. astăzi unii de alții. Fiecare capitlu eshauriează în așa măsură tot ce se poate zice despre fie care dogmă, încât făcându-se puține modificări stilistice, s'ar putea fiecare capitlu tipări separat, formând tot atâtea opuri de sine stătătoare.

Descriid autorul în capitlul al VI. activitatea apostolică a SS. Ciril și Metode, ne dă în mână istoria convertirei popoarelor slave, ce au locuit în seclul al IX. în Boemia, Moravia și Panonia, precum și cronica Metropoliei slavene.

Din indegetările referitoare la ordinea materiei rezultă, că autorul n'au scăpat din vedere scopul propus nici cu ocaziunea dispoziției, și că prin dispoziția aceasta prea nimerită, au compus un op perfect ce-i face onoare. Scrierea preacuviosului Archimandrit e de mare valoare dogmatică nu numai pentru popoarele slave, ci și pentru întreaga biserică ortodoxă. Din opul acesta ne convingem și despre calitățile autorului. Vedem că autorul se distinge prin vaste cunoscințe dogmatice, limbistice, istorice și literare, adunate cu mare diligență și aplicare în scrierea de față cu mult talent, spirit și logică, tot atâtea însușiri, cari disting și recomandă pe scrietoriul celerbru.

Nu pot întrelăsa de a vorbi și despre limbă. Opul e scris în limba sârbească, — nu în cea îndatinată slavona-bisericească, — ci anume în dialectul dalmatin. Între toate dialectele limbei sârbesci, cel mai plăcut și mai perfect e cel dalmatin. În seclii trecuți, prin dependința de republicile italiene și prin comerciu, Dalmația a fost în deasă comunicăciune cu Italia. Tot așa de vie a fost și comunicăciunea soțială și culturală între Dalmația și Italia. Nobili Sârbi din Dalmația studiau în școlile italiene și se căsătoriau cu Italiene, astăzi încă și poporul de rând din Dalmația se folosește de amendoaue

limbile, de cea italiană și de cea sârbească, cu aceeași desteritate. Est mod au lăpădat Dalmatinii sunetele dure slave, adoptând și asimilând accentul italian. Epoca așanumită „renaissante“ au lăsat urme și în Dalmația, și Sârbi Dalmatini sânt unicii Sârbi, cari se pot lăuda cu o literatură înflorită. În acest dialect dalmatin au scris și celebrul Dalmatin Sârb ortodox. Dr. Nicodim Milas, opul seu intitulat „Ciril, Metode și adevărul ortodoxiei“.

Un fenomen psihologic.

Era pela inceputul anului 1888. când unchiul meu Nicu L. întorcându-se dintr'o călătorie din Germania, me luă cu sine la Bucuresci, unde petrecui mai multe luni la mătușa, o femeie bună ca pânea și lucrătoare ca albina, apoi cultă, înțeleaptă și plăcută. Multe zile plăcute am petrecut în casa lor și cu mare bucurie gândesc la ei și la pruncii lor cei dragălași.

În casa unchiului am făcut cunoscință cu Dna C. al căreia bărbat este în companie cu unchiul la o fabrică, înființată în urma resboiului de vamă între Austro-Ungaria și România.

Doamna C. o damă de statură înaltă, de culoare oacheșă, plină și frumoasă, este fenomenul psihologic, despre care vreau să împărtășesc unele date.

O fac aceasta în urma provocărilor primite din mai multe părți, de câte ori am povestit momentele psihologice ale Doamnei C. auzite din isvor sigur și esperiate de mine însami. Și o fac nu pentru reclama unui anumit sofu de oameni speculanți, ci numai din interes sciințific, spre a fixa momentele psihologice și spre a atrage asupra lor atențiunea bărbaților de sciință, competenți în cauză.

Vreau adecă să spun, că Doamna C. se află câteodată în stare sufletească estraordinare de spune viitoriul oamenilor, cu atâta chiaritate, cu atâta siguranță, încât surprinde și pe cei mai încăpăținați sceptici.

Dar nainte de a comunica momentele psihologice mai am să spun, că Doamna C. este în etate de 34. de ani, măritată de 18. ani, are 5. prunci, duce vieată regulată, mănăca bucate obicinuite, dar câteodată are visuri estraordinare; cu bărbatul trăește foarte bine, e de temperament viu și plăcut. — Marța și Vinerea sânt zilele în care se ivesce cu deosebire starea sufletească estraordinare a Doamnei C.

Eacă ce povestesc însași Dna C. despre sine:

„Eram de 16 ani când mă aduseră părinții la Bucuresci, cugetând, că prin schimbarea aerului îmi va trece de friguri. Culcându-mă într'o după amiază, îmi veni în vis o femeie în alb îmbrăcată și îmi zise: draga mea, când te vei descepta din somn să ieși cărțile și să dai în cărți și tot ce vei spune va fi adevărat; și zicând acestea a dispărut.

Eu după ce m'am descepat, povestesc mătușii mele, la care mă aflam, visul și mătușa nici una nici două, ci mi aduse cărțile în pat și zise se-i dau; eu ne mai având cărți în mână până atunci, nici nu sciam să le arangez. Dar nu mă gândii mult, ci începu a înșira cărțile, și ce se vezi? deodată începu a spune mătușii câte toate; mătușa începu a-și face cruce de cele ce-i spuneam. Ce i-am spus nu știu, destul că din momentul acela, cu i-am dat în cărți și ce i-am spus, toate s'au împlinit.

După ce m'am măritat, bărbatul meu nu voia să creadă în cărțile mele. El începuse cu o rudenie de ale noastre un negoț, eu îi tot spuneam să se ferească de el căci e un șarlatan și că dânsul ne va mânca toată averea. Toate acestea le sciam din cărțile mele și eram convinsă, că ele nu mint; dar bărbatul meu, ca toți bărbații, nu voia să creadă. Nu trecu un an și profetia mea se împlini.

Odată fiind noi la țeară au auzit mai mulți, că știu da cu cărțile. Așa într'o zi veni la mine o damă străină și me rugă să-i dau cu cărțile. Eu îndată începu a înșira cărțile și-i spusei următoarele: „D-ta ești mireasă și crezi că în vre-o lună îți vei serba cununia cu respectivul mire, dar aceea nu va fi. Dânsul va muri și D-ta îndată după moartea lui vei călători; în călătoria aceea vei face cunoștința unui domn și după acela te vei mărita“. Ea auzind acestea deodată se sculă de pe scaun și zise: „Așa ceva e imposibil, mirele meu e sănătos și peste 2 săptămâni ne vom cununa, e deja tot gata“.

Nu trecură 2 luni dela cele enarate și primesc dela postă un pachet cu prăjituri, cu bomboane și cu o epistolă. Mai întâiu mă uitai se ved, dela cine-i. Era dela Dșoara, căreia îi dedesem cu cărțile. În epistolă erau scrise următoarele: „Madame C.! Cărțile D-tale au spus adevărul, căci nu trecură două săptămâni dela venirea mea la D-ta, și muri mirele meu de aprindere de plumăni. Văzându-me părinții măhnită mă trimiseră cu un unchiu al meu la o altă rudenie. În coupeul nostru era un cunoscut al unchiului, un tiner de vre-o 30 ani. Eu singură nu știu ce am vorbit cu dânsul, destul că așa i-am plăcut, încât mi-a cerut mâna dela unchiul și astăzi s'erbându-ne logodna și-am trimis și D-tale puține prăjituri și bomboane, drept resplată pentru cele profetite“.

Toate acestea mi le-a povestit Madame C. fiind într'o după amiază la noi. În timpul acela bărbatul Dnei C. începuse o neguțatorie cu unchiul N. Într'o zi ședeam cu mătușa și cosam, eram superate fiindcă unchiul plecase la fabrică, și nu lăsa pe mătușa să plece la Brunsbütel și totdeodată se mă petrecă și pe mine acasă la părinți în Bănat. Cătră seară me dusei la Doamna C. ea văzându-me superată îmi zise: „Știi ce, haida acasă să vă dau cu cărțile, e Marți și e bine“. Merserăm acasă la mătușa și dându-ne cu cărțile Doamna C. începuse a ne spune: „Măne dimineață căpetați o depeșă dela un-

chiul unde zice: Trebile merg bine preparați-ve, în 8. zile puteți pleca“. Tot atunci ne spuse, că de nu plecăm în restimp de 8. zile, nu mai plecăm, fiindcă vom fi reținute prin moartea unei rudeni, care va muri de o moarte grabnică.

Mercuri dimineața desceptându-me auzii că bate cineva la fereastă, alergai iute să ved cine e și, spre marea mea mirare, văzu curierul care aducea o depeșă. În depeșă era scris tocmai aceea ce ni-a fost spus Madame C. Mult ne mirarăm de acea profetie. Eu mă dusei îndată cu depeșă la Dna C. carea mă întâmpină cu cuvintele: „Așa-i c'ăți capetat depeșă?“ Peste două zile începurăm a ne prepara de călătorie. Era hotărit să plecăm săptămâna viitoare Mercuri seara. Marți după amiază veni unchiul acasă și ne spuse, c'a murit unchiul mătușii și că noi nu mai putem pleca. Eacă, zise mătușa într'o zi cătră mine, că s'a împlinit toate câte le-a spus Madame C.

La două săptămâni după cele enarate sosi bărbatul Dnei C. dela O. și o rugă să-i împacheteze alte haine căci încă în acea seară trebuie să plece mai departe. Nevastă-sa îi zise: ști ce, mai înainte voesc să-ți dau în cărți, să ved pleci sau nu? Dânsul se cam resti și zise: nu face mofruri ci împachetează că trece timpul. Dna C. îi răspunse că nu împachetează până nu dă cu cărțile și când aruncă cărțile îi spuse, că va primi o depeșă prin carea se amână călătoria pe 3 zile, el sări în sus și zise că cărțile ei mint, el trebuie să plece încă în acea zi.

Nu trecură două oare și primi o depeșă, că din oare cari cauze călătoria lui se amână pe 3 zile; el atunci sărutând pe nevastă-sa zise: De acum înainte cred în cărțile tale. Deși tot de una mi-au spus adevărul, dar am cugetat, că a fost întâmplare acum însă s'eu pe deplin convins, că aceea ce cărțile arată, trebuie să se îplinească.

Astfeliu de momente psihologice am crezut și eu că nu trebuie lăsate uitării.

Mai adaug, că Dna C. nu spune din cărți decât numai la persoane din cerc restrâns familiar, și se bucură de stima tuturor, cari o cunosc.

Asupra mea Dna C. a făcut o impresiune nestearsă, am rămas totdeauna uimită de cele ce am văzut și am auzit despre starea ei psihică extraordinară. Pe lângă aceea îi păstrez deosebită afecțiune pentru bunăvoința cu carea m'a tractat totdeauna.

Comloșul-Mare.

Areti Ionașiu.

Avis

pentru proprietarii drepturilor de regalii.

Atragem atențiunea proprietarilor de drepturi regale, asupra publicațiunii ministrului reg. ung. de finanțe Weckerle din 1. Februarie 1890 apărută în foaia oficială „Budapesti Közlöny“ Nr. 27 din 2. Februarie 1890, cu privire la realizarea despăgubirei pentru regalii.

Prin această publicațiune ministrul de finanțe face cunoscut tuturor proprietarilor de drepturi regale, a căror pretensiune de rescumpărare s'a stabilit până acuma și cari voesc, ca prin mijlocirea ministerului de finanțe, să primească bani gata în loc de obligațiuni de stat, ca să se declare în privința aceasta în decursul lunei lui Februarie 1890. stilul nou.

Obligațiunile de stat se vor da afară proprietarilor de regaliu numai în anul 1892, ear celor ce vor voi să primească bani gata li-se vor avisa acești bani până pe la mijlocul anului curent.

Declarațiunile, că voesc să primească acuma bani gata proprietarii din vorbă trebuie să le facă către ministerul reg. de finanțe în Budapesta, procurându-și dela perceputoratele regesci blanchete (tipărituri) anume pentru acest scop, cari li-se dau de acolo gratis, și făcându-și pe aceste blanchete declarațiunile lor, au apoi a le trimite cel mult până în 28. Februarie st. n. 1890 la ministerul reg. ung. în Budapesta.

Se înțelege de sine, că astfel de declarațiuni numai aceia pot subscrie, cari pot dispune înșisi asupra pretensiunii lor de rescumpărare din regaliu.

Declarațiunile, pentru cari nu se cere timbru, trebuie să fie subscribe de proprietariul respectiv în ființa de față a doi martori, cari asemenea trebuie să se iscălească pe declarație.

Varietăți.

† **Contele Juliu Andrassy** a murit în Volosca în ziua de 6/18 l. c. la 3. oare după mezul nopții. Reposatul s'a născut în Zemplin la 8. Martie 1823. Tatăl seu a fost contele Carol Andrassy. După ce și-a terminat studiile a făcut călătoriile prin străinătate. Întorcându-se acasă a fost ales ca delegat al comitatului Zemplin la dieta din Pojun ținută în 1847—8. după aceea a fost numit de comite suprem al Comitatului Zemplin. În revoluțiunea dela 1848—9. a luat parte considerabilă, eară după suprimarea revoluțiunii a fost condamnat la moarte și spânzurat „in effigie” pecând el se refugiase la Paris, unde în 1856 a luat în căsătorie pe Catinca Kendeffy de Malomviz. La anul 1860. prin întervenirea mamei sele fiind amnestrat s'a întors în patrie, eară în 1861. s'a ales în Zemplin de deputat dietal alăturându-se la partida deakistă. De atunci neîntrerupt a jucat un important rol politic. La 1867. a fost numit ministru președinte al Ungariei, ear la 1871. după căderea lui Beust, a devenit ministru comun de externe și ministru al Casei imperiale, în care funcțiune a rămas până la 8. Octomvrie 1879. Actele importante ale ministeriului seu sânt *congresul de Berlin*, ocuparea *Bosniei* și *Erșegovinei* și alianța încheiată între *Germania* și *Austro-Ungaria*.

Domnul general Teodor Sărăcin, cunoscutul nostru binefăcătoriu și sprijinitoriu al școalelor din eparchia noastră a Caransebeșului, a dăruit pe seama colecțiunii de naturalii a Institutului nostru pedagogic un esemplariu umplut, de *Cocoș de munte* (*Tetrao urogallus*). Piesa

e de o execuțiune admirabilă și contribuie în mod deosebit a înălța valoarea frumoaselor și repetitelor DSele dăruri. Primească Domnul General și de astă dată deosebita noastră mulțămită. — *Direcțiunea Institutului pedagogic.*

În Muntenegru ierarchia bisericeii ortodoxe se compune dintr'o Mitropolie și o Episcopie. Eparchia mitropolitană o conduce I. P. S. S. Mitropolitul Mitrofan Ban cu reședință în Cetinia. Scaunul episcopesc din Zachum e în timpul de față vacant. Un statut pentru administrăciunea bisericeii nu există; afacerile spirituale le desleagă Mitropolitul cu un secretariu. Eparchiile sânt împărțite în inspectorate, de acestea sânt în eparchia mitropolitană 8. în a Zachumului 9. În eparchia mitropolitană sânt 84. de parochii cu 205. biserici, în a Zachumului 75. parochii cu 92. de biserici. De toate mănăstirile sânt 15.; cea mai veche se trage din secolul XIII. fundată de Stefan Nimaniciu. Mănăstirile au moșii proprii; dela anul 1869. moșiile acestea âmbă în arândă și o parte din venit e destinat pentru luminarea poporului, adecă pentru întreținerea școalelor. Călugării capătă salariu anual 300—400 fl. din cassa mănăstirească comună. În toată eparchia sânt 150. de preoți în serviciu și 57. eșiți din serviciu. Cei din tâu se susțin din venitul parochial, cei din urmă capătă o pensiune modestă din fondul preoțesc, în care vearsă Mitropolia în tot anul 50—100 florini; în fondul acela mai încurge dela fie-care preot parochial câte 1 fl. de fie-care casa, ce este în parochia lui, așadară 150 fl., căci fie-care preot parochial trebuie se aibă în îngrijirea lui spirituală 150 de case. În timpul din urmă s'a format și un fond de ajutoriu pentru văduvele și orfanii preoțesci. — În timp de pace preoții sânt scutiți de ori-ce serviciu ostășesc, în timp de bataie însă întră și ei în șirurile oștii și se bat ca și ceialaltii ostași. Până la anul 1867 preoții nu aveau nici un semn estern, cu carele să se deosebească de poporul de rând; atunci însă a dispus Mitropolitul Ilarion să poarte barbă; până atunci purtau barbă numai preoții din starea monachală. Acum Mitropolitul Mitrofan li-a oprit preoților să poarte arme în timpul serviciului divin; de altă dată însă ori și când. — Cercetările în certele de căsătorie le face puterea lumescă, decisiunea însă o dă Mitropolitul după *legile bisericești*. — Registrele născuților, morților și cununațiilor li-a introdus Mitropolitul Ilarion. Mitropolitul Mitrofan la căsătorie nu dă dispensă de gradele de inemuire, ci se ține strins de canoanele bisericești. — Averele bisericilor parochiale o administrează epitropia bisericească sub controla Mitropolitului; epitropii sânt aleși pe trei ani de parochienii. Averele mănăstirească o administrează mai marii mănăstirilor, dând Mitropolitului raporturi și dări de samă la încheerea anului. — Biserica ortodoxă muntenegreană e autocefală.

Numerul jidanilor. După „Archives judaiques” din Paris, pe pământ sânt șase milioane trei sute de mii de jidani, și anume: în Europa 5,400.000, în Asia 300.000, în Africa 350.000, în America 250.000. Cei din Europa sânt astfel respândiți: în Rusia 2,552.000 (dintre cari

778.500 numai în Polonia), în Austria 1,634,000 (dintre cari 688.000 numai în Galiția), în Germania 562.000, în România 263.000, în Turcia 105.000, în Belgia și Holanda 82.000, în Franca 63.000, în Italia 40.900. În Palestina, leaganul judaismului, sânt numai 25.000.

Concertul corului vocal rusesc „Dimitrie Slavianschi-d'Agreneff“ dat în Timișoara Joi seara în 1/13. Faur; a surprins și cucerit lumea într'atâta, în cât el cu drept cuvânt se poate numi un rar eveniment, unic în felul seu, pe terenul artei musicale. Cine nu a văzut trupa nu-și poate face nici închipuire despre înfașurarea și dexteritatea ei; cine a văzut-o și a ascultat piesele executate de dânsa, a rămas încântat și uimit de specialitatea rușilor în arta cântării vocale, și de ariile rusesci. Cântările religioase: „Un Cheruvic și o priceasnă“ pe cari corul le execută cu capetele descoperite și în toată pietatea, au emoționat inimile tuturor ascultătorilor. Nu scim nici nu cunoaştem motivele seau cauzele pentru cari acest cor vocal cutrieră chiar acu Monachia noastră, producându-se, pe bani buni, aproape în toate orașele mai mari, ear deosebi în capitala Ungariei.

Ca amănunte despre purtarea și cântarea acestui concert descriem următoarele lucruri, cari sânt speciale ale acestui cor și credem că vor fi de interes pentru „coriștii“ noștri. Începutul l-au făcut precis la ora indicată, fără considerațiune la tumultul din sala auditoriului. Presentarea lor pe podiu s'a făcut în cea mai mare liniște și în ordine esemplară; veniau doi cu doi; un altist și un sopranist, cari, când urcau podiul, se desbinau unul spre dreapta, altul spre stânga; după acestia urma bari-tonistii, un tenor I, un basist un tenor secund, și-și ocupară locurile în dreapta și stânga. În mijlocul scenei era un fisamornicum, la care se așeză un maestru propriu. Dirigintele corului Slavianschi intră cel din urmă pe scenă; avea un loc înălțat în mijlocul podiului, astfel, că instrumentul fisamornicum era chiar în dosul dirigintelui, în cât abia se observa. Costumele erau proprie rusesci naționale, peste măsură bogate de aur, diamante și briliante, în cât, mai vârtos dirigintele, scipia ca și când ar fi fost un profet. Membrii corului steteau ca înlemniți atât când cântau, cât și întré pause; nu s'ar fi mișcat unul dela locul seu, orî se fie întors capul spre o parte seau spre alta, necum se fie tușit. O disciplină de fer s'a observat întré dênșii. Esecutarea pieselor s'a făcut în următorul mod: Dirigintele se înălță pe postamentul (înălțarea) lui, cu fața spre public, mâna dreaptă având-o goală, ear în stânga ținând o căciulă. Urcarea lui pe postament era semnalul cătră cor, pentru începe-rea piesei. Nici odată, nici macar cât ține o clipită de ochiu, dirigintele nu s'a întors cu fața spre cor, nici i-a dat oare care semn, ci stând cu dosul spre cor, aredica mâna dreaptă, dar lin și scund, cam în direcțiunea pep-tului și începea a da tactul. Instrumentul cânta neîncetat piesa respectivă de odată cu corul vocal; corul cânta *jădră a avea notele la mână*. În prima parte a concertului toți membrii corului stau; cântările religioase le-au ese-

cutat — fără musica instrumentală — asemenea stând și cu capetele descoperite — bărbații. În a doaua parte a concertului damele (fetițele) au cântat șezând pe scaune, dar în ordine simetrică, gândeaî că-s lipite una de alta.

Dirigintele corului nu e numai simplu dirigint, ci cântă și el însuși, corul îl acompaniează; vocea lui nu e chiar ceva aleasă voace de artist, ci este mai mult o voace comună, dar blândă, și toate piesele naționale rusesci le esecutau în acest chip, că dirigintele începea, cânta, corul în armonie îl acompania și „secunda“ — cum se zice în graiul comun.

Când I. parte a concertului a fost finită, atunci corul întreg s'a retras de pe podiu în apartamentele sele, ca să se odihnească. Dirigintele avea doi copilași lângă sine, cam în dosul seu, la dispozițiune spre a-l servi; dintre acestia unul lua orî întindea dirigintelui de esem- plu basmaua, orî căciula, orî un pocal de apă, ear celalalt arêta publicului prin *numeri arabici*, piesele ce se esecutau, adecă 1, 2, 3, etc., după cum erau numerisate în programă. — Multe din însușirile acestui cor vocal ar merita să fie imitate și de ale noastre coruri.

(Lumindătorul).

C O N C U R S.

Conform ordinațiunei Ven. Consistoriu diecesan din 28. Decemvrie 1889 Nr. 713. S. se escrie concurs pentru ocuparea definitivă a postului de învățătoriu la școala confesională greco-orientală română din *Dragșina*, protopresviteratul Jebelului, cu termin de 30 de zile dela prima publicare în „Foaia diecesană“.

Emolumentele împreunate cu acest post învățătoresc sunt:

1. Salarîu în bani gata 150 fl. v. a.
2. Diurne pentru confer. învățăt. 10 fl.
3. 20 meți de grâu și 10 meți de cucuruz.
4. 5 jugere de pământ arătoriu.
5. Pentru lemne 24 fl. din care are a se încălzi și școala.

6. Cortel liber cu grădină pentru legumî.

Ceice doresc a reflecta la acest post sânt poftiți a-și trimitte recursele lor instruate conform stat. org. și regu-lamentelor esistente la oficiul protopresviteral gr. or. rom. al Jebelului până la terminul indicat.

Recurenții se pot presenta în vre-o Duminecă s'au serbătoare în biserică.

Dragșina, în 30. Ianuarie 1890.

[4] 2—3

Comitetul parochial.

În conțelegere cu protopresviterul tractual.

